

Wyrok z dnia 10 lutego 2004 r., IV CK 12/03

Wierzytelność pieniężna, stanowiąca składnik majątku wspólnego po rozwiązaniu spółki cywilnej, może być dochodzona przez byłego wspólnika w części odpowiadającej jego udziałowi w tym majątku, bez względu na stanowisko pozostałych wspólników.

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian (przewodniczący)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sędzia SN Bronisław Czech (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Lecha S. przeciwko Tadeuszowi M. i Lidii M. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 10 lutego 2004 r. kasacji powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 20 grudnia 2001 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach procesu za instancję kasacyjną.

Uzasadnienie

Powód Lech S. i pozwany Tadeusz M. byli wspólnikami spółki cywilnej „Maszyny Krawieckie – Lech S.”. Jednocześnie Tadeusz M. i Lidia M. byli wspólnikami spółki cywilnej "R.". Wspólnicy pierwszej spółki sprzedali wspólnikom drugiej spółki maszyny i inne przedmioty. Pierwsza spółka została rozwiązana, ale nie dokonano podziału majątku wspólnego.

W pozwie powód żądał zasądzenia od pozwanych kwoty 119 158,12 zł z ustawowymi odsetkami z tytułu należności za wymienione sprzedane przedmioty.

Sąd Rejonowy w Olsztynie nakazem zapłaty z dnia 24 czerwca 1999 r. uwzględnił powództwo w całości. Na skutek zarzutów pozwanych Sąd Okręgowy w Olsztynie wyrokiem z dnia 12 lipca 2001 r. uchylił nakaz zapłaty i oddalił powództwo.

W apelacji powód ograniczył o połowę pierwotnie żadaną kwotę i w tej części domagał się zmiany wyroku Sądu Rejonowego przez uwzględnienie powództwa.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, wyrokiem zaskarżonym kasacją, oddalił apelację powoda, przyjmując, że przedmiotowa wierzytelność należy do majątku wspólnego wspólników byłej spółki „Maszyny Krawieckie – Lech S.”. Świadczenie wspólników spółki „R.” za kupione maszyny jest niepodzielne (art. 379 k.c.), albowiem pozwani są, jako wspólnicy spółki cywilnej, dłużnikami solidarnym. Poza tym przedmiotowa wierzytelność stanowi jedynie część całości będącej majątkiem spółki cywilnej po jej rozwiązaniu i jako taka jest „niesamodzielna”. W tej sytuacji – zdaniem Sądu Apelacyjnego – uprawnienie wierzyciela (powoda) do dochodzenia wierzytelności określonej pozwem i ograniczonej w apelacji może być skuteczne tylko wtedy, gdyby drugi z wierzycieli (pozwany Tadeusz M.) nie zgłosił sprzeciwu, sprzeciw zaś mógłby być uznany za nieskuteczny tylko wówczas, gdyby powodowi przysługiwało uprawnienie z art. 209 k.c. W sprawie ma zastosowanie nie ten przepis, lecz reguła ogólna wynikająca z art. 199 i 201 k.c. Według Sądu Apelacyjnego, powód nie ma zatem legitymacji czynnej.

Powód w kasacji zarzucił naruszenie art. 209 i 199 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie oraz naruszenie art. 379 k.c. przez błędną wykładnię i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz wyroku Sądu Okręgowego w części oddalającej powództwo o zapłatę kwoty 60 276,76 zł z odsetkami, a także orzekającej o kosztach procesu i przekazanie w tym zakresie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jest w sprawie niesporne, że wierzytelność pieniężna, której dotyczy niniejsza sprawa i której dochodzi powód, należy do majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej „Maszyny Krawieckie – Lech S.”, której wspólnikami byli powód i pozwany Tadeusz M. Stanowiła ona zatem przedmiot wspólności łącznej do czasu rozwiązania spółki (art. 863 i 196 k.c.). Spółka uległa rozwiązaniu i od tej chwili z mocy art. 875 § 1 k.c. do wspólnego majątku wspólników stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, z zachowaniem przepisów art. 875 § 2 i § 3 k.c., które nie odnoszą się do niniejszej sprawy. Podział majątku wspólnego wspólników rozwiązanej spółki cywilnej dotychczas nie nastąpił; nie jest zresztą obligatoryjny.

W tej sytuacji wyłaniają się dwie kwestie istotne dla rozstrzygnięcia sprawy: czy podzielne jest świadczenie należne byłym wspólnikom spółki „Maszyny Krawieckie – Lech S.”, od wspólników spółki „R.”, w której wspólnikami są pozwani Tadeusz M. i Lidia M., oraz czy powód jest legitymowany czynnie do dochodzenia połowy wymienionego świadczenia w sytuacji, w której nie wyraża na to zgody drugi z jego byłych wspólników, tj. pozwany Tadeusz M.

Rozważając wymienione kwestie trzeba mieć na względzie, że stosowanie przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych ma nastąpić „odpowiednio”, mamy tu bowiem do czynienia nie z jednym przedmiotem współwłasności (prawem rzeczowym), lecz z „majątkiem” (zob. np. art. 863 i 875 k.c.), podobnie, jak przy dziale spadku i podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, w skład którego, jak w sprawie niniejszej, mogą wchodzić wierzytelności. (...)

Jest niesporne, że udziały powoda i pozwanego Tadeusza M. we wspólności powstałej po rozwiązaniu ich spółki wynoszą po połowie. Wierzytelność wchodząca do ich majątku wspólnego i będąca przedmiotem niniejszej sprawy ma charakter pieniężny. Świadczenie pieniężne jest zawsze podzielne (art. 379 § 2 k.c.), a zatem świadczenie pozwanych z tytułu wierzytelności przysługującej powodowi i pozwanemu Tadeuszowi M. od pozwanych jako wspólników spółki cywilnej „R.” jest podzielne. Okoliczność, że pozwani – jako wspólnicy spółki cywilnej – są dłużnikami solidarnymi (art. 864 k.c.), nie ma znaczenia dla podzielności ich świadczenia, wchodzi tu bowiem w grę przepisy o solidarności (art. 366 i nast. k.c.).

Zagadnienie dotyczące losów prawnych wierzytelności stanowiącej składnik majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności, majątku spadkowego przed działem spadku i majątku wspólników po rozwiązaniu spółki cywilnej jest kontrowersyjne, gdyż trafnie wskazuje się w literaturze, iż wynika ono z odmiennych konstrukcji leżących u podstaw uregulowań dotyczących współwłasności w częściach ułamkowych (art. 195 i nast. k.c.) oraz uregulowań dotyczących wielości wierzycieli (art. 366 i nast. k.c.). W stosunkach prawa rzeczowego istnieje stosunek współuprawnienia między współwłaścicielami – każdemu z nich przysługuje udział określony ułamkiem, ale całe prawo własności przysługuje wszystkim współwłaścicielom razem. W stosunkach obligacyjnych natomiast elementy współuprawnienia występują jedynie w odniesieniu do świadczenia

niepodzielnego (art. 381 k.c.); jeżeli świadczenie jest podzielne, wierzytelność dzieli się na tyle niezależnych (samodzielnych) części, ilu jest współwierzycieli (art. 379 § 1 k.c.).

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 7 listopada 1967 r., I CZ 97/67 (OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 145), odwołując się do regulacji dotyczących zobowiązań podzielnych, wskazał, że ani przepisy dotyczące spadku, ani stosowane odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, nie pozbawiają spadkobiercy uprawnienia do dochodzenia od dłużnika udziału w wierzytelności przysługującej spadkobiercy z tytułu dziedziczenia, jeżeli przypadające od dłużnika świadczenie jest podzielne. Stanowisko to zachowuje walor w odniesieniu do majątku wspólnego małżonków ze względu na podobieństwo sytuacji współspadkobierców oraz małżonków po ustaniu wspólności majątkowej; w obu przypadkach przed dokonaniem działu występuje wspólność masy majątkowej, w skład której wchodzi zarówno prawa rzeczowe, jak i obligacyjne, i do której znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (por. art. 42 k.r.o. i art. 1035 k.c.).

Następnie Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 30 maja 1975 r., III CZP 27/75 (OSNCP 1976, nr 4, poz. 71) wyraził pogląd, że od chwili ustania wspólności majątkowej małżeńskiej do chwili dokonania podziału majątku wspólnego każde z małżonków może dochodzić od dłużnika we własnym imieniu i na swoją rzecz części wierzytelności stanowiącej składnik tego majątku, odpowiadającej przysługującemu mu udziałowi w majątku wspólnym, jeżeli należne świadczenie jest podzielne w rozumieniu art. 379 k.c. Nie jest natomiast możliwe dochodzenie części wierzytelności, nawet dotyczącej świadczenia podzielnego, jeżeli wierzytelność ta nie ma charakteru samodzielnej, lecz jest pochodna od rzeczy będącej przedmiotem wspólności (np. czynsz dzierżawny).

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 9 września 1999 r., II CKN 460/98 (OSNC 2000, nr 3, poz. 55) przyjął, że po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej każdy ze współmałżonków może samodzielnie dochodzić przypadającej mu części wierzytelności, jeżeli świadczenie dłużnika ma charakter podzielny. Jeżeli świadczenie jest niepodzielne, każdy z małżonków może dochodzić wierzytelności stanowiącej przedmiot wspólności tylko wtedy, gdy realizuje czynność zachowawczą w rozumieniu art. 209 k.c.

Stanowisko powyższe, mimo krytycznych głosów części doktryny, należy podzielić co do zasady i zastosować również do wierzytelności stanowiącej składnik majątku wspólnego po rozwiązaniu spółki cywilnej. Prowadzi to do stwierdzenia, że wierzytelność pieniężna stanowiąca składnik majątku wspólnego po rozwiązaniu spółki cywilnej może być dochodzona przez byłego wspólnika w części odpowiadającej jego udziałowi w tym majątku, zarówno przy zgodzie, jak i sprzecznie pozostałych byłych wspólników.

Wynika z tego, że powód jest legitymowany czynnie do dochodzenia połowy wierzytelności przysługujących wspólnikom rozwiązanej spółki cywilnej „Maszyny Krawieckie – Lech S.”. Skarżący trafnie zauważył, że przyjęcie poglądu zaaprobowanego przez Sąd Apelacyjny prowadziłoby do sytuacji, w której powód zostałby pozbawiony, przy sprzecznie drugiego wspólnika, możliwości dochodzenia wprost od dłużników zaspokojenia swej wierzytelności. Służyłyby mu wprawdzie inne środki prawne (np. zniesienie wspólności majątku wspólnego), ale połączone byłoby to z dodatkowymi kosztami i komplikacjami, nie można natomiast przyjąć, że zamiarem ustawodawcy było komplikowanie obrotu prawnego, zwłaszcza w sferze gospodarczej.

Z powyższych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 393¹³ k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 393¹⁹ i art. 391 § 1 k.p.c.).

